

κῶς κατατρίβονται καὶ διαλύονται τα σιτία, δια τῶν περισταλτικῶν αὐτοῦ κινήσεων συγκαταθλιβόμενα ὡς ἐν ἰγδίῳ. — Ἀργότερον ἀπέδωκαν τὴν πέψιν εἰς χημικὰς αἰτίας καὶ ὑπέθεσαν, ὅτι αἱ τροφαὶ διελύοντο ἐν τῷ στομάχῳ διὰ ζυμώσεως ἢ διὰ σήψεως.

Ἦδη ὅμως γνωρίζομεν, ὅτι ἐν τῷ ὑγιεῖ στομάχῳ οὔτε ζύμωσις οὔτε σήψις εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ. — Καὶ ναὶ μὲν κατὰ τινὰς περιστάσεις ζυμοῦνται αἱ τροφαὶ ἐν τῷ στομάχῳ, ἀλλ' αἱ περιστάσεις αὗται εἶνε πάντοτε νοσηραί, μὴ ἀποτελοῦσαι τὸν φυσικὸν κανόνα, ἀλλ' ἐξαγγέλλουσαι ἐγκαυθεδρεύουσαν νόσον. Ὁ πεπτικὸς χυμὸς τότε μόνον ἐξασκεῖ τὴν διαλυτικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν, ὅταν ἀποτελῇται ἐξ ὀξείας ρευστῆς οὐσίας καὶ κυττάρων, συνεκκρινόμενων ἐν τοῖς πεψινογόνοις ἀδενίσκοις.

Ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς ἡμετέρας πόλεως καθηγητῆς καὶ διάσημος ἱατρός κ. Reklam ἔκαμε τὸ ἀκόλουθον πείραμα. Ἀφ' οὗ ἐκ τῶν ἀδενίσκων τούτων ἀπεμάκρυνε τὸ στρώμα τῆς βλέννης, ἀπέθλιψεν ἐξ αὐτῶν τὰ κύτταρά των, καὶ ἐμβάλων αὐτὰ ἐν ὕδατι μεθ' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος ἀναμεμιγμένῳ, κατώρθωσε διὰ τοῦ, οὕτως εἰπεῖν, τεχνήτου τούτου γαστρικοῦ χυμοῦ νὰ ἐπιδείξῃ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπάντων καὶ ἐπὶ τινος τραπέζης ἐντὸς ὑαλίνου δοχείου τὴν πεπτικὴν τοῦ στομάχου ἐνέργειαν ἥτοι τὰς βαθμιαίας μεταβολὰς τῶν μυϊκῶν ἰνῶν ἢ τὴν βραδείαν διάλυσιν πεπηγμένου λευκώματος, τυροῦ καὶ ἄλλων οὐσιῶν, ὥς ἔφερεν εἰς συνεπαφὴν μετὰ τοῦ χυμοῦ τούτου, ὁ ὁποῖος ὅμως πάντοτε ἐντὸς τοῦ δοχείου, ἵνα ἐπιτύχῃ τὸ πείραμα, πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν ἢν καὶ τὸ αἷμα θερμοκρασίαν.

Ἄλλ' ἡ πέψις δὲν εἶνε μικρὰ ἐργασία διὰ τὸν στόμαχον. Κατὰ πᾶν γεῦμα ἢ δειπνον χάνει ὁ στόμαχος πλεῖστον μέρος τῶν κατ' ἐπιπολὴν κυττάρων τοῦ βλεννογόνου ὑμένος, ἔπειτα καὶ οἱ ἀδενίσκοι κενοῦνται, αἱ δὲ περισταλτικαὶ κινήσεις τῶν παρειῶν τοῦ στομάχου φέρουσιν ὅλας τὰς τροφὰς εἰς συνεπαφὴν πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ παρειάν. Δι' αὐτὸ δὲ ἡ πέψις τοῦ ἡμετέρου στομάχου δὲν γίνεται μόνον, ὥς τις μηχανικὴ ἐργασία, διὰ μυϊκῆς κινήσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ χημικῆς ἐνεργείας. Τοῦτο δὲ ἀρκεῖ νὰ μᾶς πείσῃ, ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ τρώγωμεν καθ' ὅσον ἐνεσθι μείζονα διαστήματα, οὐχὶ δέ, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν κακὴν συνήθειαν, ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν ὥραν, διότι ἄλλως διὰ τῆς τῷ στομάχῳ ἐπιβαλλομένης ὑπερμέτρου ἐργασίας, καταπονοῦμεν αὐτόν, τὸν ἐξαμβλόνωμεν καὶ ἐπὶ τέλους τὸν καταστρέφομεν.

Ἐντεῦθεν φυσικῶς προέρχονται καὶ τὰ τόσα παράπονα τοῦ ἐνὸς ὅτι ἔχει „ἀδύνατο στομάχι“, τοῦ ἑτέρου ὅτι „συχνὰ αἰσθάνεται πόνους εἰς αὐτόν“ καὶ τοῦ ἄλλου ὅτι „δὲν ὑποφέρει ὅλα τὰ εἶδη τῶν φαγητῶν“. Ἐπειδὴ δὲ ὁ γαστρικὸς χυμὸς, ἵνα ἐκτελῇ τελείως τὸ καθήκον του, πρέπει νὰ μὴ ᾔηνε πολὺ ἀραιὸς καὶ ὑδαρής, διὰ τοῦτο ὥς μὴ πίνωμεν πολὺ καὶ πολλὰ ποτὰ μετὰ τὸ φαγητόν. Ἀλλὰ τώρα πλέον ἡ ἀραιώσις ἐπικρατεῖ εἰς ὅλα τὰ πράγματα, καὶ μάλιστα ὁσημέραι καθίσταται ἐπιφοβωτέρα εἰς τὰ ποτά, ὅσον τὸν ζῦθον, τὸ γάλα, τὸν οἶνον κλπ. ἀπὸ τὸ κακὸν δὲ τοῦτο εἶθε νὰ μᾶς φυλάττῃ ὁ Θεὸς καὶ ἡ Ἀστυνομία.

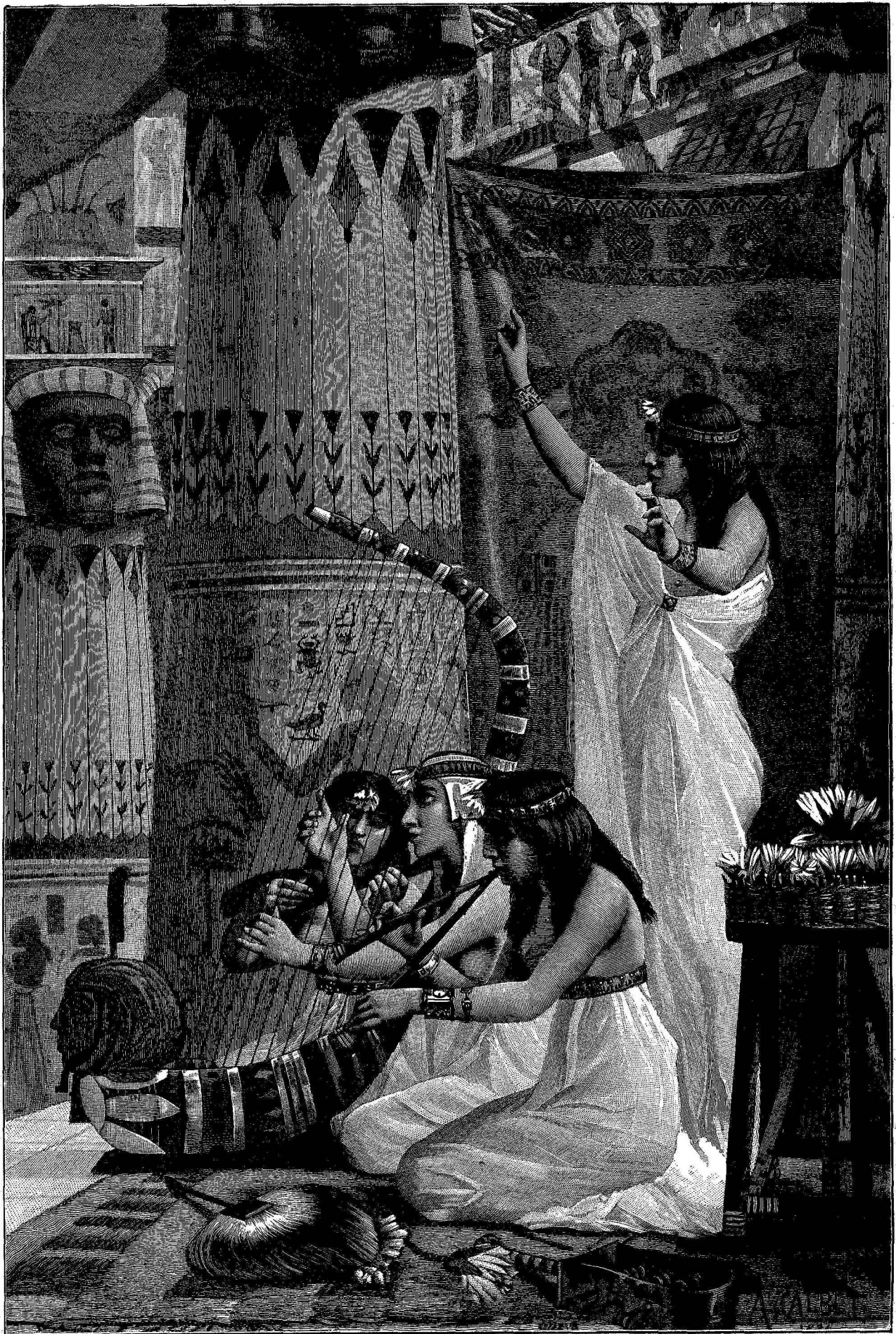
Σ Ω Κ Ρ Α Τ Η Σ.

(συνέχεια καὶ τέλος).

Ἐν Ἀθήναις ὁ βίος τοῦ πολίτου, ἂν παρῆχε δίκαια, ἐπέβαλλεν ἐν τούτοις καὶ σοβαρώτατα καθήκοντα. Ὁ πολίτης ὤφειλε πράττειν τὰ πολιτικά, ἦτο δὲ ἄτιμος ὁ ἐν καιροῖς ἐμφυλίων στάσεων μετὰ μηδεμιᾶς τῶν ἀντιμαχομένων μερίδων τασσόμενος. Ἐκαστος τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν ἐδικαιοῦτο μετασχεῖν τῶν ἀνωτάτων πολιτικῶν λειτουργιῶν, φερόμενος πρὸς αὐτὰς ὑπὸ τῆς ψήφου τῶν συμπολιτῶν του. Οὐδεὶς ἠδύνατο ν' ἀρνηθῇ, ὅπως οὐδεὶς δύναται νὰ ἐγκαταλίπῃ ἐν πολέμῳ τὰς αὐτοῦ ἀξείας. Ἀλλὰ τί εἶνε ἐν ἐλευθέρᾳ πολιτείᾳ ὁ πολιτικὸς βίος, ἡ διηνεκὴς ἀγών, μόχθος καὶ πάλη; Ὁ Σωκράτης κατὰ τὸ μακρὸν τοῦ βίου του διάστημα ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὑψίστα τῶν ἀξιομάτων, εἰ καὶ μηδέποτε ἐπιδιώξας αὐτὰ, ἀφιέμενος δ' ἐκάστοτε εἰς τὴν ἐλευθέραν βούλησιν καὶ ψήφον τῶν συμπολιτῶν του. Τὸ ἀρχαῖον λόγιον, ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσιν ἐφαρμόζεται κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου τοῦ Σωκράτους. Ἐν στιγμαῖς πολιτικῆς θυέλλης τυχὼν ἀρχῶν τῶν Ἀθηνῶν, οὐδέποτε ἐπελάθετο ἑαυτοῦ, ἀλλὰ λέγων τὸ πρῖν, καὶ ἄλλα ἤδη πράττων ἐθεώρησε δ' αἰετοῦ τὸ καθήκον πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως, οὐχὶ ὅποιον παρίστατο τοῦτο ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν, ἀλλ' ὅποιον ἦτο πράγματι, ἀνώτερον εὐνοίας τοῦ δήμου ἐν τοῖς πονηροῖς ἐκείνοις χρόνοις ὀχλοκρατικῆς ἀληθείας πολιτείας, ὅπότε τὰ πάντα καὶ οἱ πάντες ὑπηρετοῦν τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰς συμφέροντα τοῦ κυριάρχου δήμου. Τοιοῦτοτρόπως ἐπεδείξατο ἑκτακτὸν ἀνεξαρτήσιον χαρακτῆρος κατὰ τὴν περιώνυμον ἐκείνην ἡμέραν, καθ' ἣν ἦτο ἀρχῶν, αὐτὸς μόνος μὴ ψηφίσας τὸν θάνατον τῶν στρατηγῶν, μετὰ

τὴν ἐν Ἀργινοῦσαις ναυμαχίαν, παρασυρόμενος ἐπίσης ὑπὸ τοῦ ρεύματος τῆς δημοσίας γνώμης καὶ καθιστάμενος ὄργανον τοῦ φανατισμοῦ τῶν Ἀθηναίων, παραπλανηθέντων ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν, τῶν ἐνεκα δυσωνύμων πολιτικῶν λόγων ἐργαζομένων εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν στρατηγῶν, ὥς παραμελησάντων δῆθεν, ἐνῶ ἠδύναντο, νὰ θάψωσι κατὰ τὰ ἱερὰ ἔθιμα τῆς πόλεως τοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος πεσόντας. Οἱ στρατηγοὶ κατεδικάσθησαν, μὴ δυνηθέντος τελεσφόρως ν' ἀντιδράσῃ τοῦ Σωκράτους· ὁ λαὸς ἐχειροκρότησε τοὺς δημαγωγούς καὶ ἐσύριζε τὸν εἰς τὸ καθήκον αὐτοῦ πιστὸν παραμεινάντα πολίτην· ἡ ἱστορία, ἐνῶ διὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο προσφέρει στέφανον τῷ Σωκράτει, ἀνέγραψε τὴν ἡμέραν ἐκείνων τῆς ἀδίκου καταδίκης ὡς ἀποφράδα διὰ τὴν τιμὴν, διὰ τὸ μέλλον τῶν Ἀθηνῶν ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ἐνδόξου πόλεως.

Τὰ νέφη τῆς δυσαρρεσκείας τῶν συμπολιτῶν του, τῆς δυσμενείας τοῦ δήμου, ἐπολλαπλασιάζοντο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Σωκράτους. Θᾶπτον ἢ βράδιον ἐμελλε νὰ ἐνσκήψῃ ἐπ' αὐτῆς ἡ καταιγίς. Ἀποτόμως ἐλέγχων τὰς πλάνας καὶ τὰς ὑπερβασίας τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, προσέφερετο ἀποτομώτερος ἔτι πρὸς τοὺς ἀξιούντας νὰ καθοδηγήσωσιν αὐτόν καὶ πολιτικῶς ν' ἀναθρέψωσιν. Οὕτως ἐνῶ πιστοὶ τινες ὁπαδοὶ του ὤμνουν πίστιν, καὶ ἀνηγόρευσαν αὐτὸν πράγματι χρηστήριον, ἕτεροι δυσηρεστημένοι ἐβυσσοδόμουν ἐν τῷ κρυπτῷ τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἀμειλίχτου ἀνδρός. Οἱ ἐχθροὶ ἐπολλαπλασιάζοντο ὁσημέραι· ἐχθροὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ, ἐχθροὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐχθροὶ ἐν τῇ πολιτικῇ. Ὁ στιγματίζων τὴν ὑποκρισίαν τοῦ ἱερέως, ζητοῦντος νὰ ἐξα-

ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΗ ΣΥΝΑΥΛΙΑ. Εικὼν ὑπὸ Α. Καλβέ.

πατήρη τὸν εὐπιστον δῆμον πρὸς κερδοσκοπίαν καὶ διδάσκον-
τος φευδῇ πράγματα, ἅτινα οὐδ' αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπίστευεν ἢ
παρεδέχετο· ὁ ἀγωνιζόμενος κατὰ τοῦ σοφιστοῦ ἐπὶ διδασκα-
λίᾳ στρεβλῶν δογμάτων, κλονῶν δ' ἐν πάσῃ συζητήσει τὸ
κῦρος αὐτῶν παρὰ τῇ νεύτῃ ὑπὸ τὸν ἐλεγχον τῆς ἀμα-
θείας αὐτῶν καὶ τῆς ἀκρισίας· ὁ ἀντιπράττων κατὰ τοῦ δη-
μαγωγοῦ, ὁ καθ' ἐκάστην ἐξελέγχων αὐτὸν ὡς ἀνίκανον
περὶ τὴν κυβέρνησιν τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων· τοιοῦτος ἀνὴρ
δὲν ἠδύνατο νὰ διατελῇ προσφιλὴς καὶ ζηλωτὸς ἐν δημο-
κρατικῇ πολιτείᾳ, μεθυσθείη ἐξ οἴνου ἀκράτου, παραπαι-
ούση καθ' ἐκάστην καὶ προσκοπούσῃ. Πικρὸς, σατυρικός,
θξύχολος, ὁ σύγχρονος τοῦ Ἀριστοφάνους, εἰ καὶ γινώσκων,
εἰ καὶ προαισθανόμενος τὴν θάττον ἢ βράδιον ἐκρηξίν τῆς
ἐπαπειλούσης αὐτὸν καταιγίδος, ἥμισυ διενόηθη νὰ καταστῇ
ἐπιφυλακτικώτερος ἐν ταῖς κρίσεσιν αὐτοῦ κατὰ τῶν ζημιούν-
την τὴν πολιτείαν αὐτοσχέδιον ἀνθρώπων ἐν τε τῇ ἐπιστήμῃ
καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἐνθυμείσθε τί ἔλεγε πρὸς τὸν νεανί-
σκον Γλαύκωνα, ἐλέγχων τὴν τὸλμην αὐτοῦ, ἐπιθυμοῦντος
νὰ διοικήσῃ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ἐνῶ δὲν ἦτο ἱκανὸς
πρὸς διοίκησιν τοῦ ἰδίου οἴκου: „εὐήθες γάρ ἐστι τὸ οἰεσθαι
τὰς μὲν ὀλίγου ἀξίας τέχνας μὴ γίνεσθαι σπουδαίους ἀνευ
διδασκάλων ἱκανῶν, τὸ δὲ προσεσθάναι πόλεως, πάντων ἐρ-
γων μέγιστον ὄν, ἀπὸ ταυτομάτου παραγίνεσθαι τοῖς ἀν-
θρώποις;“*) Μετὰ τοιαύτας ἐπιδέσεις κατὰ τῶν μέγα δυνα-
μένων ἐν Ἀθῆναις, μετ' ἐλέγχους κατὰ τῆς πανηγρᾶς πολιτι-
κῆς τοῦ δήμου, ὁ Σωκράτης, στερούμενος ἰσχυρῶν φίλων, θα-
νοντων ἤδη τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν, μεθ' ὧν ἄλλοτε
συνέπραττε, πρὶν ἢ ἀρξῇται παρακμάζουσα ἡ πόλις ὑπὸ τὴν
πονηρὰν ἐπίδρασιν τῶν δημαγωγῶν καὶ τῶν Γλαυκῶνων, κα-
τενόησεν ἐμπράκτως, ὅτι δὲν εἶνε πάντοτε ἀρεστὴ ἡ ἀλή-
θεια, καὶ ὅτι ὁ ζητῶν τὴν πραγμάτωσιν αὐτῆς ἐν τε τῷ
πνευματικῷ καὶ τῷ κοινωνικῷ βίῳ, θάττον ἢ βράδιον θέλει
ἀποτίσει ἀνοικτιρμόνως τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ζῆλον. Ὁ λαός, ὁ
προγράψας τὸν Ἀριστείδην ὡς δίκαιον, δύναται νὰ μὴ συμ-
πληρώσῃ τὸ ἐγκλημα, καταδικάζων εἰς θάνατον τὸν ἄνδρα
ἐκεῖνον, ὃν τὸ χρηστήριον τῶν Δελφῶν, τὸ μαντεῖον τῆς
ἐθνικῆς συνειδήσεως εἶχεν ἀποκαλέσει Ἑλλήνων ἀπάντων
σοφώτατον;

* * *

Ἡμέραν τινὰ ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἐκαλεῖτο εἰς ὑπερ-
τάτην δίκην ἐγκλήματος ἀσεβείας. Αἱ τοιαῦται κατηγο-
ρίαι δὲν ἦσαν ἀσυνήθεις ἐν τῷ φιλελευθέρῳ ἄστει· πλεόν ἢ
ἅπαξ ἄνδρες ἐπιφανεῖς κατεμνηνύθησαν ἢ κατεδικάσθησαν
ἐπὶ τοιοῦτῳ ἐγκλήματι: ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ Φειδίας· ἀλλ' ἢ
ἤδη εἰσαγομένη δίκη ἦτο μᾶλλον περίεργος διὰ τὸν χαρακ-
τῆρα τοῦ ἀνδρός, καθ' οὗ ἀπετείνετο, διὰ τὰς κοινωνικὰς
αὐτοῦ σχέσεις, διὰ τὰς συμπαθείας καὶ τὰς ἀντιπαθείας, αἷς
εἶχεν ἢ σπανία προσωπικότης αὐτοῦ δημιουργήσῃ ἐν Ἀθῆ-
ναις. Ἡ κατὰ τοῦ Σωκράτους κατηγορία προήρχετο ἐκ προ-
σωπικῶν μᾶλλον ἀφορμῶν δυσαρεσκείας, ἢ ἐκ θρησκευτικῆς
μισαλλοδοξίας τῶν ἀντιπάλων του. Δὲν εἶχον ἤδη ὑπονο-
μευθῇ τὰ θρησκευτικὰ ἦθη τῆς πάλαι εὐσεβοῦς πόλεως ὑπὸ
τῆς σοφιστικῆς διδασκαλίας, οἱ θεοὶ δὲν ἀνεβιβάσθησαν ἐπὶ
τῆς σκηνῆς, τὰ ἀνθρώπινα καὶ οὗτοι φέροντες πάθη καὶ ἐλατ-
τώματα, θέμα καταστάσαντες τῆς κωμωδίας; Ἦτο δίκη πο-
λιτικῶν ἐκδικήσεων, ἐκαλύφθη δὲ μόνον ὑπὸ τοῦ πέπλου τῆς
ἀσεβείας, δι' οὗ ἤλπιζον οἱ κατήγοροι τοῦ ἀνδρός νὰ ἐξε-

γείρῳσι τὰ μισαλλόδοξα ἐνστικτικὰ τοῦ Ἀθηναίου ὄχλου. Ἡ
κατ' αὐτοῦ γραφὴ ἔλεγεν: „Ἀδικεῖ Σωκράτης οὐς μὲν ἡ πό-
λις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσ-
φέρων· ἄδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων“. Κατήγοροι
αὐτοῦ παρέστησαν ὁ Ἄνυτος, ὁ Μέλητος καὶ ὁ Λύκων. Οὐ-
τως ἡ μεγάλη ἐπὶ ἀσεβείᾳ κατηγορία εἰσήχετο πρὸ τοῦ δή-
μου τῶν Ἀθηναίων, καλουμένου ν' ἀποφανθῇ περὶ τῆς ἐνο-
χῆς ἢ μὴ τοῦ ἀνδρός, καὶ νὰ ἐκδώσῃ τὴν προσήκουσαν ἐτυ-
μηγορίαν, σώζων τὰ κλονούμενα ἱερὰ τῆς πόλεως καὶ ἐπα-
νορθῶν τὸ καθεστὸς, τὸ ὅποιον παρίστατο ἐπαπειλούμενον
ὑπὸ τῶν διδασκομένων ὑπὸ τοῦ μεγάλου σοφιστοῦ δογμάτων.

Προσῆλθεν ὁ Σωκράτης εἰς ἀπολογίαν. Ἡ δίκη ἦτο
δημοσία, ἀλλὰ δὲν ἐτηροῦντο τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ πρακτικά,
ἐπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν πιστὴν ἀπολογίαν
τοῦ κατήγορουθέντος σοφοῦ· οὐχ ἔττον περιεσώθη μέχρις
ἡμῶν ἀριστοτεχνικὴ ἀπομνημονεύσις τῆς δίκης ταύτης, διὰ
χειρὸς γραφεῖσα ἐνὸς τῶν μαθητῶν του, τοῦ Πλάτωνος. Ὁ
Σωκράτης παρέστη ἐνώπιον τῶν δικαστῶν του ἀξιοπρεπῆς,
υπερήφανος, οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ὑποχωρήσας πρὸ τῶν κα-
τηγῶρων του, πρὸ τοῦ ἐξερεθισθέντος λαοῦ. Κατέρριψεν
ἀνοικτιρμόνως μέχρι τῶν βάσεων τὸ οἰκοδόμημα τῆς κατη-
γορίας μετ' ἀπαρμύλλου διαλεκτικῆς, μετὰ τῆς ὑπερτάτης
ἐκείνης ἐμπνεύσεως καὶ ἀποκαλύψεως, ἣτις ἐδημιούργησε τὸν
ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνθουσιασμόν παρὰ τινι μερίδι τῆς πόλεως, ἀλλ'
ἦτις καὶ ἐπήνεγκε κατ' αὐτοῦ ἐπὶ τέλους τὴν ἰσχυρὰν ἀντί-
δρασιν τῶν φθονερῶν καὶ τῶν πονηρῶν, τὴν ὀδηγήσασαν
αὐτὸν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἔδραν τοῦ κατηγορουμένου. Ἀπέ-
κρουσε πάντα συμβιβασμόν, πᾶσαν ὑποχώρησιν, δυνάμενη νὰ
σώσῃ τὰς ἡμέρας του. Δὲν ὡμολόγησεν ἐξ ἀνάγκης καὶ
ἀνωτέρας βίας ὅ,τι ἐζήτησαν ν' ἀποσπᾶσιν ἀπὸ τοῦ στό-
ματος αὐτοῦ ἐναγεῖς κατήγοροι. Τούναντίον· ὁ κατηγορού-
μενος ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸ βῆμα, ἔν' αὐτὸς κατηγορήσῃ καὶ ἐξε-
λέγῃ· θαυμασία πεποιθήσις εἰς τὴν θεῖαν ἀποστολὴν τοῦ
δαίμονός του, εἰς τὴν ἀνωτέραν ἑαυτοῦ ἱστορικὴν ἀποστο-
λήν! Εἶνε ἐλεεινὸς ὁ χάριν ἐφημέρου βίου, ὁ ἔνεκα ὑπόπτου
τιμῆς καὶ ἀναγνωρίσεως μὴ αἰσθανόμενος τὸ προσήκον θάρ-
ρος νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πίστιν του, τὰς πεποιθήσεις του. Καὶ
μὴ ἀπολογεῖται ἐνώπιον μόνον τῶν εὐαρίθμων δικαστῶν του,
οἵτινες ἅμα εἶνε καὶ κατήγοροι αὐτοῦ ἐν τῷ συνειδήσει των
ἐκ τοῦ προτέρου, ὁ προνομιούχος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὁ πράγματι
καινὰ εἰσάγων δαιμόνια ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὁ ἐγκαινίζων νέον
κόσμον, ἡ ἐνώπιον πασῶν τῶν γενεῶν τῆς ἀνθρωπότητος;
Ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ οὔτε εἰς ἑαυτὸν ἀνήκει, οὔτε εἰς μίαν γε-
νεάν, οὔτε εἰς μίαν πατρίδα:

„Wer für die Werke seiner Zeit gelebt,
der hat gelebt in allen Zeiten.“

Ὁ Σωκράτης ἐν τῇ συνειδήσει ταύτῃ τῆς ἀποστολῆς
του, ἀπεκρίθη εἰς τὰς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας. Δὲν ἀπετάθη
εἰς τὸν ἔλεον τῶν δικαστῶν, δὲν ἐπεκαλέσθη τὴν ἐπιείκειαν
αὐτῶν. Τούναντίον· ἀντὶ τοῦ ζητουμένου ὑπὸ τῶν κατηγό-
ρων του τιμήματος θανάτου, ἐζήτησεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ κατὰ
τὸ δίκαιον τῆς ἀξίας, τὴν ἐν πρυτανείῳ σίτησιν. Ἡ τοι-
αύτη περιφρόνησις πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν, πρὸς τὴν
ψῆφον τοῦ δικαστηρίου, ἐμελλεν εἶτι μᾶλλον νὰ ἐπιτείνῃ τὴν
δυσμενῆ αὐτοῦ γνώμην, ἣτις καὶ ἐξεδηλώθη, καταδικασθέν-
τος τοῦ Σωκράτους διὰ τοῦ τιμήματος τοῦ θανάτου.

„Ὅποτεροι δὲ ἡμῶν ἔρχονται ἐπὶ ἄμεινον πρᾶγμα, ἄδη-
λον παντὶ πλὴν ἢ τῷ θεῷ.“ Τοιαύτην ἔδωκεν ἀπόκρισιν εἰς
τὴν ψῆφον τῶν δικαστῶν του ὁ Σωκράτης μετὰ τὴν δημο-
σίευσιν τῆς ἐτυμηγορίας αὐτῶν. Εἶνε ἀνάξιον συζητήσεως

*) Ξενοφῶν. Ἀπομνημονεύματα. III, 6.

τὸ θέμα, ἂν δικαίως, ἢ ἀδίκως, κατὰ τοὺς νόμους ἢ μή, καταδικάσθῃ ὁ Σωκράτης, ὅπερ ἤγειρεν ἡ νεωτέρα σοφιστική. Ἡ ἀνθρωπότης, ἡ ἱστορία, τὸ αἰώνιον τοῦτο δικαστήριον αὐτῆς ἀπεφάνθησαν ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρός, τοῦ πρώτου κατ' ἐξοχὴν διδάξαντος τὸ *Γινῶθι σαυτὸν* εἰς τε τοὺς συγχρόνους του καὶ τοὺς μεταγενεστέρους. Ἡ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ παρασταθεῖσα τραγωδία ὑπῆρξε μία τῶν τραγικωτέρων σελίδων τῶν χρονικῶν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐν τῇ ἀκαταπαύστῳ αὐτοῦ πρὸς τὰ πρόσω πορᾶ, ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτοῦ ὑπὲρ κτήσεως τῶν ὑψίστων ἐκείνων ἀληθειῶν, δι' ὧν κατ' ἐξοχὴν πραγματοῦται ἡ κοινωνικὴ ἁρμονία καὶ τελείωσις, δι' ὧν ἀνακαινίζεται ὁ ἀνθρωπος, ὡς ἄτομον καὶ ὡς ἔθνος. ὡς μέλος μιᾶς πολιτείας, ἢ ὡς στοιχεῖον δημιουργικῶν τῆς ἀνθρωπότητος. Οὕτως ἡ ἐνώπιον τοῦ ἀνωτάτου τῶν Ἀθηνῶν δικαστηρίου διεξαχθεῖσα δίκη, ἡ καταλήξασα εἰς τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους, ἀνεθεωρήθη ἄμεσως, τοῦ μὲν καταδικασθέντος λαβόντος τὸν στέφανον τῆς ἀθανασίας ἀντὶ τοῦ βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος, τοῦ ἀπολειπομένου μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ φυσικοῦ θανάτου του, τῶν δὲ κατηγόρων ἐπαξίως ἀνταμειφθέντων ὑπὸ τῆς αἰωνίας δικαιοσύνης τῆς ἱστορίας διὰ τῆς προσηκούσης αὐτοῖς ἀνταμειβῆς καὶ ἀνταποδόσεως, διὰ τῆς ἀνεκκλήτου καταδίκης.

Ἡ ὑψηλὴ ἀταραξία, ἣν ἐπεδείξατο ὁ Σωκράτης κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δίκης, τῶν μὲν κατηγόρων καὶ τοῦ δικαστηρίου ἀπειλούντων θάνατον, αὐτοῦ δὲ ζητούντος πρυτανεῖον, δὲν ἐγκατέλιπε τὸν Ἀθηναῖον φιλόσοφον καὶ μετὰ τὴν γνωστοποίησιν τῆς ἐτυμηγορίας. Ἀναβληθείσης τῆς ἡμέρας τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς ἐπὶ τινὰ χρόνον, μέχρι τῆς ἐκ Δήλου ἐπιστροφῆς τῆς ἱερᾶς νηός, ἣτις ἐκόμισεν ἄλλοτε ἐκ Κρήτης τὸν Θησεά, καὶ ἥς ἀπούσης ἐξ Ἀθηνῶν, οὐδεμία, κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν, ἐπετρέπετο θανατικὴ ἐκτέλεσις, ἐν τῇ εἰρκτῇ αὐτοῦ κατέστη ἀληθῶς ὁ συμβουλος τοῦ παρόντος, ὁ προφήτης τοῦ μέλλοντος. Προσῆρχοντο καθ' ἐκάστην ν' ἀκροασθῶσιν αὐτοῦ φθεγγομένου τὰ ὑψηλὰ ἐκείνα θέσφατα, τὰ ὕστατα ἔπη τοῦ ἐκλείποντος φιλοσοφικοῦ δαιμονίου. Οὐδεὶς παρετήρησεν αὐτὸν κλαίοντα, ἀσχάλλοντα, παραπονούμενον ἐπὶ τῇ πρὸς αὐτὸν ἀδικίᾳ ἀγνωμόνων συμπολιτῶν. Ὅτε πρωῒαν τινά, τὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεως ἐκ Δήλου τῆς ἱερᾶς νηός, ὄρθριος πάνυ προσῆλθε πρὸς αὐτὸν ὁ πολυφίλητος μαθητῆς Κρίτων, ζητῶν νὰ καταπέσῃ τὸν Σωκράτη — διὰ τελευταίαν φορὰν — ν' ἀποδράσῃ τῶν Ἀθηνῶν, ν' ἀρνηθῇ ὑπακοὴν εἰς νόμους, ἀδικούντας εἰς ἐτυμηγορίαν ὑπὸ τὸ κράτος πολιτικῶν παθῶν καὶ ἐκδικήσεων ἐκδοθεῖσαν, ἀπεκρίνετο μελιχίως, ἀλλὰ μετὰ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης πεποιθήσεως τοῦ ἐναρέτου ἀνδρός, ὑπέικοντος τοῖς νόμοις, καὶ ἀδικοῦσι, μὴ ἐπιθυμοῦντος νὰ ταραξῇ τὸν διάκοσμον τῆς πολιτείας, νὰ κλονήσῃ τὸ κύρος αὐτῆς αὐτός, ὁ μέχρι τῆς χθὲς περὶ ἀρετῆς, περὶ δικαίου καὶ ὁσίου διαλεγόμενος καὶ τὰ προσήκοντα συμβουλεύων. Ἀποκρίνεται εἰς τὸν Κρίτωνα: Τί θέλουσιν εἶπει οἱ νόμοι τῆς πόλεως αὐτῶν, κηρυττομένην παραβάτη αὐτῶν. „Σκόπει δὲ, ταῦτα παραβάς καὶ ἐξαμαρτάνων τι τούτων, τί ἀγαθὸν ἐργάσει σαυτὸν ἢ τοὺς ἐπιτηδεῖους τοὺς σαυτοῦ, ὅτι μὲν γὰρ κινδυνεύουσί γέ σου οἱ ἐπιτηδεῖοι καὶ αὐτοὶ φεύγειν καὶ στερηθῆναι τῆς πόλεως ἢ τὴν οὐσίαν ἀπωλέσαι, σχεδὸν τι δῆλον, αὐτὸς δὲ πρῶτον μὲν ἐὰν εἰς τῶν ἐγγύτατά τινα πόλεων ἔλθῃς, ἢ Θήβαζε ἢ Μάγαρά δε, — ἐννομοῦνται γὰρ ἀμφοτέραι — πολέμιος ἦξεις, ὧς Σώκρατες, τῇ τούτων πολιτείᾳ, καὶ ὅσοι περ κήδονται τῶν αὐτῶν πόλεων, ὑποβλέπονται σε διαφθο-

ρεὰ ἡγούμενοι τῶν νόμων, καὶ βεβαιώσεις τοῖς δικασταῖς τὴν δόξαν, ὥστε δοκεῖν ὀρθῶς τὴν δίκην δικάσαι, ὅστις γὰρ νόμων διαφθορεὺς ἐστὶ, σφόδρα που δόξειεν ἂν νέων γε καὶ ἀνοήτων ἀνθρώπων διαφθορεὺς εἶναι. . . . ἀλλ' ἐκ μὲν τούτων τῶν τόπων ἀπαρεῖς, ἤξεις δὲ εἰς Θετταλίαν παρὰ τοὺς ξένους τοῦ Κρίτωνος, ἐκεῖ γὰρ δὴ πλείστη ἀταξία καὶ ἀκολασία, καὶ ἴσως ἂν ἡδέως σου ἀκούειεν ὡς γελοῖως ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου ἀπεδιδρασκες σκευὴν τέ τινα περιθέμενος, ἢ διφθεράν λαβὼν ἢ ἄλλα οἷα δὴ εἰώθασιν ἐνσκευάζεσθαι οἱ ἀποδιδράσκοντες, καὶ τὸ σχῆμα τοῦ σαυτοῦ μεταλλάξας, ὅτι δὲ γέρων ἀνὴρ σμικροῦ χρόνου τῷ βίῳ λοιποῦ ὄντος, ὡς τὸ εἰκός, ἐτόλμησας οὕτω γλίσχρως ἐπιθυμῆναι ζῆν, νόμους τοὺς μεγίστους παραβάς, οὐδεὶς δὲ ἐρεῖ; . . . λόγοι δὲ ἐκείνοι οἱ περὶ δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ποῦ ἡμῖν ἔσονται; . . . ἀλλὰ νῦν μὲν ἡδικοῦμαι ἅπει, ἐὰν ἀπίης, οὐχ ὑφ' ἡμῶν τῶν νόμων, ἀλλ' ὑπ' ἀνθρώπων, ἐὰν δὲ ἐξέλθῃς οὕτως αἰσχρῶς ἀνταδικήσας τε καὶ ἀντικακουργήσας, τὰς σαυτοῦ ὁμολογίας τε καὶ ξυνθήκας τὰς πρὸς ἡμᾶς παραβάς καὶ κακὰ ἐργασάμενος τούτους οὐς ἥμισυ ἔδει, σαυτὸν τε καὶ φίλους καὶ πατρίδα καὶ ἡμᾶς, ἡμεῖς τέ σοι χαλεπανοῦμεν ζῶντι, καὶ ἐκεῖ οἱ ἡμέτεροι ἀδελφοὶ οἱ ἐν Ἄδου νόμοι οὐκ εὐμενῶς σε ὑποδέχονται, εἰδότες ὅτι καὶ ἡμᾶς ἐπεχείρησας ἀπωλέσαι τὸ σὸν μέρος“ . . .*)

* * *

Ἐπεθύμησε νὰ τελευτήσῃ ἐν *εὐφρημίᾳ*, μετὰ θαυμασίαν μελέτην περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἐνώπιον τῶν πιστοτάτων αὐτοῦ φίλων καὶ οἰκείων, ἵνα παραμυθῇ αὐτοὺς θλιβομένους ἐπὶ τῷ ὀποχωρισμῷ. Σπανίως ὁ ἀνθρωπος ἀπετύπωσεν εἰκόνα τοῦ μετὰ θάνατον βίου ὠραιότεραν, εὐγενεστέραν τῆς παραδοθείσης ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος κατὰ τὰ ὕστατα ἔπη τοῦ Σωκράτους. Μέχρι τῆς σήμερον ὁ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς διάλογος τοῦ Πλάτωνος, τὸ κύκνειον μέλος τοῦ φιλοσόφου τῶν Ἀθηνῶν, μετὰ τὸσαύτας μεταμορφώσεις καὶ ἀνελίξεις τῶν ἀνθρωπίνων ἰδεῶν, διατηρεῖται ἐν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ πνεύματος. Ὁ σκεπτικὸς Λουκρήτιος, περὶ τὰ τέλη τοῦ ἀρχαίου κόσμου, εἶπεν ὅτι ὁ ἀνθρωπος φοβούμενος τὸν θάνατον, ἐπλασε τὴν ἀθανασίαν. Ἄγνοῦ τίς ἔχει περισσότερον δίκαιον, ὁ Ἀθηναῖος σοφός, ὁ πιστεύων εἰς αὐτήν, ὁ δι' αὐτῆς ζητῶν τὴν κοινωνικὴν ἀποκάθαρσιν καὶ τελειότητα, ἢ ὁ Ρωμαῖος Ἐπικουρείος, ὁ ἐπιφωνῶν *τετέλεσται* μετὰ θάνατον, ὁ περὶ μηδενὸς ἄλλου μεριμνῶν ἐπομένως, ἢ περὶ τῶν τοῦ κόσμου τούτου πραγμάτων. Ὅ,τι εἶνε ἀληθές, ὅτι πιστοποιεῖται ἐκ τῶν πραγμάτων, εἶνε ἡ ἀθανασία τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν ἣ ὁ ἀνθρωπος δὲν ἐκλείπει, ἣτις ἕκαστον ἀνταμειβεῖ διὰ τῆς ἱστορικῆς ζωῆς κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ τὰς πράξεις. Ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ταύτην μόνον ἡσθάνθη πάντοτε τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς τὴν μετὰστασιν τοῦ ατομικοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐκπροσωποῦντος μεγάλην ἰδέαν ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἔθνους του, δικαίωματι δὲ τότε διατελοῦντος ἀθανάτου ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὸ φοβερὸν πρόβλημα ἐτέθη ἐν τινὶ ζοφερᾷ εἰρκτῇ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἐλύθη ὑπὲρ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἄρα ὑπὲρ τῆς ἐνότητος τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπὲρ τῆς ἀλληλεγγύης αὐτῆς ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ. . . . Καὶ ἡδὴ λάβε τὸ κύνειον, σοφὲ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ θάνατός σου ἔσται προάγγελος νέας, μεγάλης, δημιουργικῆς περιόδου ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότη-

*) Κρίτων XV, XVI, 53, 54.

τος· ἠνέφξας νέας τρίβους ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῆς, ἀπεκάλυψας νέους ὁρίζοντας ἐν τῇ πτήσει αὐτῆς διὰ τῶν ἀχανῶν ἐκτάσεων τῆς ἱστορίας. Ὁ θάνατός σου ἔσται ἡ ζωὴ τῆς. Ἐνῶ σὺ λαμβάνεις ἀτάραχος τὸ κώνειον τῆς φυσικῆς ἐξοντώσεως, αἰσθάνεσαι διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ δαιμονίου τὴν ἀθανασίαν σου, τὴν αἰωνιότητα τῆς ἀποστολῆς σου. Οἱ ὀφθαλμοί σου ἀτενίζουν σὺν ἄλλους κόσμους, οὓς δὲν δύνανται νὰ κατανοήσωσιν οἱ μαθηταί σου, θρηνηοῦντες ἐπὶ τῇ ἐπικειμένῃ καταστροφῇ. Ἐννοῶ ἤδη τὴν τόλμην τῆς Ἀπολογίας σου, τὴν διαλεκτικὴν σου πρὸς τὸν Κρίτωνα, τὴν ὑψηλὴν πτήσιν σου ἐν τῷ Φαίδωνι. Σὺ δὲν ἦσο πνεῦμα ἐκ τῶν συνήθων, ἦσο ἀληθῶς ἀθάνατος, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἡσθάνθης καὶ διετύπωσας τὴν ἀθανασίαν. Θὰ μαρτυρήσωσι καὶ ἄλλοι μετὰ σέ, ὡς ἐμαρτύρησαν προηγουμένως, ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ὀσίου. Ἀλλ' οὐδεὶς θέλει προσεγγίσει εἰς τὸ μεγαλεῖόν σου, εἰς τὴν πρωτοτυπίαν σου, εἰς τὴν ἐμπνευσίν σου. Ὡς τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα, τοῦ ὁποῦ εἶσαι ἡ ἀρίστη καὶ εὐγενεστάτη ἐκδήλωσις, εἶσαι ἐπίσης εὐγενής, ἐπίσης ὑψηλός, ἐπίσης ἀνθρώπινος. Οὐδεμία πνοὴ μυστικισμοῦ καταχραίνει τὴν εἰκόνα σου, ὅπως ὑπῆρξεν ὁ βίος σου καθαρὸς καὶ διαυγής, ὡς ὁ ἐλληνικὸς οὐρανός, οὕτω καὶ ὁ θάνατός σου. Καὶ εἶχεν ἀνάγκην τοιοῦτου φωτὸς ἡ ἀνθρωπότης, φωτὸς θερμαίνοντος ἅμα καὶ φωτίζοντος τὰς ἡμέρας τῆς, δυναμένου ἐκάστοτε ν' ἀποκαλύπτῃ αὐτῷ τὰς νέας τρίβους, νὰ διανοίγῃ τοὺς μεμακρυσμένους ὁρίζοντας. Ἡ ἱστορικὴ ἀποκαλύψις σου ἦτο ἀξία τῆς Ἑλλάδος, διότι μόνον δι' αὐτῆς, διὰ τοῦ πνεύματός τῆς, διὰ τῆς γλώσσης τῆς, ἠδύνατο νὰ λάβωσι σάρκα καὶ ὑπόστασιν αἱ μεγάλοι ἰδεαί, ὥς ἀπεκάλυψε διὰ σοῦ τὸ ἱστορικὸν δαιμόνιον τῆς ἀνθρωπότητος, ἵνα καταστῶσιν αἰώνιον αὐτῆς κτῆμα, καὶ αἵτινες παρασχοῦσαι τὴν ζωὴν εἰς αὐτήν, παρέσχον μὲν εἰς σὲ τὸν σωματικὸν θάνατον, ἀλλὰ διὰ νὰ παράσχωσι μετ' ὀλίγον τὴν ἀληθινήν, τὴν ἀνέσπερον ἱστορικὴν ζωὴν τῆς ἀθανασίας.

ΝΕΟΚΛΗΣ ΚΑΖΑΖΗΣ.

ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΜΟΥ

ὑπὸ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ.

(τέλος).

Ἀν. Καὶ ἡ θέλησις λοιπὸν δύναται νὰ κατισχύσῃ τοῦ ὑπὸ τῆς φύσεως τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ λαβόντος ρευστοῦ;

Ἐγ. Περὶ τοῦτου δὲν ἀμφιβάλλεις, ἀν παραδεχθῇς τοῦ ρευστοῦ τὴν ὑπόθεσιν. Ὅταν ῥίπτῃς λίθον ἢ τοξεύῃς βέλος, ταῦτα, κατὰ δύναμιν ὑπέκουσιν εἰς τὴν θέλησίν σου, δὲν πίπτουσιν ἀμέσως χαμαί, οὐδ' ὁρμῶσι πρὸς τὸ κέντρον τῆς γῆς, ἀλλ' ἐπὶ μικρὸν χρόνον εἰς ἣν τοῖς ἐπιβάλλεις διεύθυνσιν. Ἡ κεντρόφυξ τότε δύναμις, ἡ τοῦ ρευστοῦ ἡ παρεμβάσις ἐκ τῆς φυσικῆς καὶ γενικῆς αὐτοῦ διευθύνσεως, ἐπεβλήθη αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως.

Ἐννοῶν καὶ γενικῶς παραδεδομένον ὅτι ἡ φύσις διὰ τῶν ἀπλουστάτων μέσων ἐπιφέρει πάντα αὐτῆς τ' ἀποτελέσματα δι' ὃ συμπραίνειν ὅτι ἐν τῷ ρευστῷ τούτῳ, τῇ ἀρχικῇ ὕλῃ, ἥτις, ὑπὸ διαφόρους περιστάσεις, ἦν τῆς κοσμογονίας ἡ βάσις, καὶ ἔστι τοῦ μαγνητισμοῦ, τοῦ ἡλεκτρισμοῦ, τῆς θερμότητος (διὰ τῆς ἀλλοίας κινήσεως τῶν μο-

ρίων), τῆς βαρύτητος καὶ τῆς ἐλξεως ἢ αἰτία, δύναται νὰ ζητηθῇ ἴσως ἡ λύσις πολλῶν δυσεξηγήτων φαινομένων, ἐν ἄλλοις καὶ τῶν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις πολλάκις παρατηρούμενων αὐτομάτων καὶ ἀδικοιολογήτων συμπαθειῶν ἢ ἀντιπαθειῶν, καὶ ἐν τῷ ἀπείρῳ τῆς πλάσεως διαστήματι ἢ τῆς ἰσορροπίας τῶν οὐρανίων σωμάτων.

Δεδομένου δ' ὅτι τὸ ρευστὸν ὑπῆκει τῇ θελήσει, ἔσται αὕτη ἱκανὴ ἐξήγησις τῆς συμφώνως τῇ βουλήσει καὶ ἀνευ παρεμβάσεως τῶν μυῶν κινήσεως τῶν τραπεζῶν καὶ ἄλλων ἀντικειμένων (Α, 2. 6), καὶ τῶν κατ' αὐτὴν παραγομένων δούπων (Α, 8).

Ἀν. Ἐστω ὅτι παρεδέχθην τὸ ἀρχικὸν τοῦτο ρευστὸν ὡς πρωταίτιον πάντων τῶν θαυμασίων ὕλικῶν φαινομένων ἐκείνων. Ἀλλ' ἐξ ὧν, διὰ τὰς περιστάσεις ὑφ' ἃς ἔλαβες γινῶσιν αὐτῶν, ἀναγκάζεσαι νὰ παραδεχθῇς ὡς πιστευτά, εἰσὶ καὶ τινα καθαρῶς διανοητικά, οἷον τράπεζαι ὀμιλοῦσαι, νοημόνως ἀποκρινόμεναι, ἀνθρώποι εἰς τοὺς ἀλλοτρίους στοχασμοὺς ἐμβαθύνοντες. Δὲν ἐφαρμόζεται βεβαίως καὶ εἰς ταῦτα ἡ περὶ τοῦ ρευστοῦ ὑπόθεσις.

Ἐγ. Νομίζω, ὡς πρὸς τὸ πλεῖστα τὸ ἐναντίον. Αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τῶν σωματικῶν ὀργάνων καὶ δι' αὐτῶν· συνεπῶς δὲ πρὸς τὴν παραδεχθεῖσαν ὑπόθεσιν, οὐχὶ ἄλλως ἢ δι' αὐτοῦ τοῦ διαβρέοντος αὐτὰ ρευστοῦ, ὃ ὑπὸ τούτῃ τὴν ἐποψίν ζωϊκὸν ρευστὸν δύναται νὰ κληθῇ καὶ ἐκλήθῃ, ἡ καὶ νευρικὸν ρευστόν, διότι τὰ νεῦρα εἰσιν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι οἱ κυριώτεροι αὐτοῦ ὄχθοι. Θέλεις νὰ κινήσῃς τὴν χεῖρα, θέλεις νὰ στραφῇς πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ τ' ἀριστερά, καὶ ἡ χεὶρ σου κινεῖται καὶ στρέφεται ὅπου θέλεις. Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς θελήσεως ἐνεργοῦσι τὰ νεῦρα καὶ οἱ μυς. Ἀλλὰ πῶς ἡ θέλησις προκαλεῖ ἡ κατορθοῖ αὐτῶν τὴν ἐνέργειαν, ἐν ᾧ, ὡς ἡξέυρομεν, ἀν νεῦρα καὶ μυς τύχῃσι παραλελυμένα, ἡ θέλησις οὐδὲν δύναται ἐπ' αὐτῶν. Ὑπάρχει λοιπὸν τις πράκτωρ μετὰξὺ αὐτῶν καὶ ἐκείνης, καὶ οὗτός ἐστι τὸ τῆς υποθέσεως ἡμῶν ρευστόν, ἐν-τολῇ αὐτῆς διοχετευόμενον.

Ἡ διάνοια, ἥτις ἐστὶν ἀντίληψις ἐντυπώσεων, ἡ κρίσις, διανοιῶν ἀντιπαράθεσις, ἡ μνήμη, προλαβουσῶν ἐντυπώσεων ἐπανάκαμψις, ἡ φαντασία, ἀναμνήσεων αὐθαίρετος συνδυασμός, καὶ εἴτις ἄλλη διανοητικὴ ἐνέργεια, ἔχουσι τὸν ἐγκέφαλον ἔδραν, ἀλλὰ τὸν ἐγκέφαλον ὑπὸ τοῦ ζωϊκοῦ ρευστοῦ διαρρέομενον, δὲν λέγω καθ' ὅσον καὶ ὁ νεκρὸς ἔχει ἐγκέφαλον, διότι ὁ νεκρὸς δὲν ἔχει ψυχὴν, ἀλλὰ καθ' ὅσον ἐγκέφαλον ἔχει καὶ ὁ φρενοβλαβής, καὶ τὸ κτῆνος, ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνος οὐδὲ τοῦτο νοοῦσιν ὡς ὁ ὕγιος ἄνθρωπος, τοῦ ἐγκεφάλου αὐτῶν μὴ διαρρεομένου ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὁρους ὑπὸ τοῦ ζωϊκοῦ ρευστοῦ. Σχῆμα ἢ χρῶμα προσβάλλει τὸ ὀπτικὸν ἡμῶν νεῦρον, ἤχος τὸ ἀκουστικόν, τραχὺ ἢ λεῖον σῶμα, γλυκὺ ἢ πικρὸν τὸ τῆς ἀφῆς καὶ τῆς γεύσεως, καὶ ταῦτα οὐ μόνον μεταβιβάζονται, ἀλλὰ καὶ ἐντυπῶνται εἰς τὴν αἴσθησιν, εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἡμῶν, τοσοῦτον ἐδραίως, ὥστε καὶ ἐμμένουσιν ἐν αὐτῷ ἐπὶ χρόνον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μακρόν. Καὶ τοῦτο ἐνέργειαν ὑποθέτω τοῦ αὐτοῦ ρευστοῦ, ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῶν νεύρων τὰς ἐντυπώσεις, ἥτοι τὰς στιγμιαίας ἀλλοιώσεις αὐτῶν εἰς τὸν ἐγκέφαλον μεταφέροντος, καὶ εἰς χώρας αὐτοῦ οὕτως ἐναποτιθεμένου, ὥστε τ' ἀνευρίσκει πολλάκις καὶ μετὰ πολὺν χρόνον ἐκεῖ ἡ μνήμη, ἥτις, πάντοτε τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἐξακολουθοῦν λέγω ὅτι, οὐδὲν ἑτερόν ἐστιν ἢ ἄλλοτε κατὰ βούλησιν, ἄλλοτε ἀθελήτως διεύθυνσις τοῦ ζωϊκοῦ ρευστοῦ πρὸς τὴν χώραν τοῦ ἐγκεφάλου, εἰς ἣν ἐννοιά τις ἀπεταμιεύη.